МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

М. І. Коваль, О. М. Назаренко, О. М. Чеховська

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

Видання 2-ге, доповнене

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 8 від 26.09.12)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (лист № 1/11-18680 від 03.12.12)

Рецензенти: *В. В. Сопко*, д-р екон. наук, проф.
В. А. Шпак, д-р екон. наук, проф.
М. В. Грідчіна, канд. екон. наук, проф. МКА

Коваль М. І., Назаренко О. М., Чеховська О. М.

Організація виконання бюджету: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. І. Коваль, О. М. Назаренко, О. М. Чеховська. — 2-ге вид., допов. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. — 374 с. — Бібліогр. : с. 369–373.

ISBN 978-617-02-0139-3

Розглянуто проблеми організації виконання державного бюджету в Україні, сформованого відповідно до положень нової редакції Бюджетного кодексу України, та проблеми запровадження казначейської системи його виконання, а також облік і звітність щодо його виконання. Наведено порівняльну характеристику бюджетів розвинених країн та зарубіжний досвід виконання бюджетів, розкрито проблеми захисту державних фінансів від злочинних посягань.

Для викладачів і студентів економічних та юридичних спеціальностей вищої школи, а також усіх, хто цікавиться питаннями удосконалення бюджетної системи України в цілому та бюджетного процесу зокрема.

© М. І. Коваль, О. М. Назаренко, О. М. Чеховська, 2015
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2015

ISBN 978-617-02-0139-3

© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015

ЗМІСТ

Вступ 9

Тема 1. Загальна характеристика державного і місцевих бюджетів 13

1.1. Поняття державного і місцевих бюджетів, зв'язок державного бюджету із соціально-економічними процесами, які відбуваються в Україні 13

1.2. Бюджетна система України та принципи її побудови 17

1.3. Структура бюджетної системи України, бюджетний устрій, зведений бюджет України 19

1.4. Склад бюджетного законодавства України 23

1.5. Бюджетна класифікація та її складові частини 25

1.6. Складові частини бюджету: загальний та спеціальний фонди 31

1.7. Бюджетно-податкова (фіскальна) політика. Принципи оподаткування 33

1.8. Поняття податків, їх функції 38

1.9. Характеристика напрямів витрат держави 39

Контрольні запитання 41

Тестові завдання до теми 1 42

Тема 2. Бюджетний дефіцит і державний борг 47

2.1. Поняття і види бюджетного дефіциту (профіциту) 47

2.2. Причини утворення бюджетного дефіциту та джерела його фінансування 52

2.3. Поняття і види державного та місцевого боргу 54

2.4. Характеристика основних концепцій збалансування державного бюджету 59

2.5. Інфляційні та неінфляційні засоби фінансування бюджетного дефіциту 62

2.6. Економічні наслідки державного боргу. Управління державним боргом 65

2.7. Гарантії в системі державного боргу.
Організація обслуговування державного боргу 72
Контрольні запитання 75
Тестові завдання до теми 2 76
Тема 3. Бюджетний процес 82
3.1. Поняття бюджетного процесу України,
його учасники 82
3.2. Застосування програмно-цільового методу
в бюджетному процесі 90
3.3. Організація складання (підготовка) проекту
державного бюджету 95
3.4. Розгляд та затвердження проекту закону
України про державний бюджет
(проекту рішення про місцевий бюджет) 100
3.5. Виконання державного бюджету, включаючи
внесення можливих змін до закону
(до рішення про місцевий бюджет) 106
3.6. Характеристика процесу контролю
за виконанням бюджету 113
3.7. Звіт про виконання бюджету:
підготовка, розгляд, затвердження 119
3.8. Повноваження органів законодавчої
і виконавчої влади у бюджетному процесі 123
3.9. Доступність інформації про бюджет 126
Контрольні запитання 128
Тестові завдання до теми 3 129
**Тема 4. Касове виконання державного бюджету
(банківська модель)** 134
4.1. Загальні принципи організації виконання
державного та місцевих бюджетів в Україні 134
4.2. Організація касового виконання бюджету 136
4.3. Види касового виконання бюджету,
їх характеристика 137
4.4. Касове виконання державного бюджету
за доходами через банківську систему 141

4.5. Касове виконання державного бюджету за видатками через банківську систему 143
4.6. Здійснення контролю за касовим виконанням бюджету за доходами 145
4.7. Здійснення контролю за касовим виконанням бюджету за видатками 147
Контрольні запитання 149
Тестові завдання до теми 4 150
Тема 5. Касове виконання державного бюджету (казначейська модель) 154
5.1. Казначейство в Україні: організаційна структура, завдання і функції 154
5.2. Порівняльний аналіз функцій Державного казначейства України і Міністерства фінансів України 159
5.3. Основні принципи функціонування казначейської системи виконання бюджету 165
5.4. Поняття єдиного казначейського рахунку та управління ним. Порядок відкриття реєстраційних рахунків підприємств, організацій, установ 168
5.5. Бюджетне фінансування через органи державного казначейства 175
5.6. Контроль за використанням бюджетних коштів 188
Контрольні запитання 190
Тестові завдання до теми 5 191
Тема 6. Роль і значення банківської системи в організації виконання державного бюджету 196
6.1. Характеристика банківської системи України 196
6.2. Національний банк України: функції та керівні органи 202
6.3. Комерційні банки України 209
6.4. Грошово-кредитна політика: її сутність, мета та інструменти здійснення 212

6.5. Взаємозв'язок і взаємодія складових загальноекономічної політики держави — грошової, бюджетно-податкової та валютної політики 216
6.6. Поняття банківських ризиків 219
6.7. Банківські резерви та резервні вимоги 220
6.8. Банки як фінансові посередники 222
6.9. Місце НБУ та уповноважених комерційних банків при казначейській системі виконання державного бюджету за доходами та видатками 224
6.10. Центральні банки і грошова система США (Федеральна резервна система) 228
Контрольні запитання 234
Тестові завдання до теми 6 235
Тема 7. Організація бухгалтерського обліку виконання бюджетів за доходами та видатками в органах державного казначейства 239
7.1. Облікова політика Державного казначейства України 239
7.2. Організація обліку виконання бюджетів в органах Державного казначейства України 241
7.3. План рахунків як спосіб відображення в обліку операцій з виконання бюджетів, його структура та побудова 248
7.4. Відображення операцій з виконання бюджетів на рахунках бухгалтерського обліку 258
7.5. Організація бухгалтерського обліку операцій з виконання бюджетів за доходами 262
7.6. Організація бухгалтерського обліку операцій з виконання бюджетів за видатками 264
Контрольні запитання 267
Тестові завдання до теми 7 267
Тема 8. Організація бухгалтерського обліку і звітності в бюджетних установах 271

8.1. Основні завдання організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах 271
8.2. Нормативно-правова база державного регулювання бухгалтерського обліку в бюджетних установах 274
8.3. План рахунків бухгалтерського обліку в бюджетних установах (організаціях) 280
8.4. Реєстри аналітичного та синтетичного обліку бюджетних установ 283
8.5. Фінансова звітність бюджетних установ 287
Контрольні запитання 290
Тестові завдання до теми 8 291
Тема 9. Зарубіжний досвід організації виконання бюджетів. Порівняльна характеристика бюджетів розвинених країн 297
9.1. Досвід застосування спеціальних технологій бюджетування в організації бюджетного процесу в США, Канаді, Німеччині та інших розвинених країнах 297
9.2. Соціально-економічна сутність бюджетів розвинених країн 304
9.3. Особливості функціонування бюджетної системи в США 307
9.4. Особливості функціонування бюджетних систем у Великій Британії та Франції 311
9.5. Характеристика бюджетно-фінансової системи Німеччини 313
9.6. Характеристика бюджетної політики Російської Федерації 322
Контрольні запитання 324
Тестові завдання до теми 9 324
Тема 10. Захист державних фінансів від злочинних посягань 329
10.1. Поняття і сутність бюджетних правопорушень та економічних злочинів 329

10.2. Характеристика економічних (фінансових) злочинів та їх види 336
10.3. Характеристика злочинів, пов'язаних із шахрайством, проти державних фінансових установ 339
10.4. Характеристика злочинів, пов'язаних із використанням електронної апаратури та шахрайством, проти державних фінансових програм 342
10.5. Особливості суб'єкта фінансових злочинів та характеристика методів їх розслідування 344
10.6. Роль економічного (фінансового) контролю у виявленні правопорушень у бюджетно-фінансовій сфері та їх профілактиці 346
10.7. Види і форми державного і недержавного фінансового контролю 350
Контрольні запитання 355
Тестові завдання до теми 10 356
Ключі розв'язків до тестових завдань з дисципліни "Організація виконання бюджету" 360
Критерії оцінювання знань 368
Список рекомендованої літератури 369

ВСТУП

Державний бюджет України і місцеві бюджети, бюджетний процес і державна бюджетна політика в Україні постійно перебувають у полі зору як економістів-аналітиків, так і фінансистів-практиків, оскільки стан державного бюджету країни є вагомим індикатором стану економіки країни в цілому. В умовах ринкової трансформації економічних відносин в Україні зростає роль держави в ефективному розподілі національних фінансових ресурсів для фінансового забезпечення виконуваних нею функцій. За таких обставин особливого значення набуває ефективна організація формування та використання бюджетних фінансових ресурсів, удосконалення процесу управління державними фінансами, адекватного проблемам розвитку економіки країни, та пошук нових організаційних форм касового виконання бюджету.

Ефективність такої організації виконання бюджету можливо забезпечити лише шляхом запровадження досконалої нормативно-правової бази державного регулювання бюджетного процесу, вірним вибором моделі бюджетного устрою, оптимальним співвідношенням дотримання загальнодержавних і регіональних інтересів, чітким розмежуванням функцій і повноважень між суб'єктами бюджетної системи та бюджетного процесу, а також чіткою організацією самого бюджетного процесу і, зокрема, такої важливої його стадії, як виконання державного та місцевих бюджетів за доходами і видатками.

Нормативно-правову основу державного регулювання бюджетного процесу визначають, відповідно, чинна Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України та інші нормативно-правові акти з питань регулювання бюджетних відносин та податкової системи України.

Метою вивчення дисципліни "Організація виконання бюджету" є набуття студентами базових знань щодо функціону-

вання в Україні бюджетної системи як єдиного цілого та її окремих ланок, ознайомлення їх зі складом і структурою державного бюджету, організацією виконання бюджетів усіх рівнів, побудованою з урахуванням відповідних змін, викликаних існуючими економічними умовами, зокрема щодо організації наповнення дохідної частини державного і місцевих бюджетів, та удосконаленням механізмів фінансування видатків бюджетів.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- оволодіння знаннями щодо побудови бюджетної системи країни, складу та структури дохідної і видаткової частин державного та місцевих бюджетів, змісту бюджетного процесу в цілому і, особливо, стадії його виконання;
- оволодіння навичками і методами управління бюджетним процесом на стадії його виконання, в тому числі вмінням збирати, систематизувати й аналізувати інформацію, що характеризує стан його виконання за доходами і видатками;
- набуття навичок вільно орієнтуватися у системі обліку виконання бюджету за доходами і видатками, а також у звітності щодо виконання бюджету;
- оволодіння знаннями процедур і механізмів організації виконання державного і місцевих бюджетів та взаємовідносин між різними рівнями органів влади й управління під час організації виконання бюджетів;
- набуття знань і вмінь щодо організації фінансування бюджетного дефіциту і державного боргу;
- вивчення способів фактичного балансування бюджету та допустимих меж бюджетного дефіциту, його причин, наслідків та джерел покриття;
- ознайомлення з організаційними змінами в системі державних і місцевих бюджетів, пов'язаними із запровадженням в Україні відносно нового фінансового інституту — Державного казначейства України;